

ALKOTÓMŰHELY

BARÁCIUS ZOLTÁN

SZÍNHÁZAINK GONDJAIRÓL

Egy jubileumi rendezvénysorozat ürügyén

A „leg”-ekkel hivalkodva várta az idén Varsóban az érdeklődőket a fesztiváli bizottság. A hozzánk érkező hírekből megtudtuk, hogy a Nemzetek Színházának randevúja nem hozott sok újat, de maga a tény, az a csekélység, amelynek eredményeként Párizs — átmenetileg vagy örökre — lemondott, elhárította magáról a szervezés jogát, félreérthetetlenül árulkodik valamiről, valamiről, amiről nem szívesen szólunk, amivel kerüljük a közvetlen találkozást, amiről nem akarunk tudomást szerezni, hiszen a színházi ember csökönyös lény.

Ott, ahol a legjobbak versenyeztek, nos, ott sem éppen fenéig tejföl az élet, mert a legtöbb díjakkal fémjelzett külföldi együttesek jobbára csak félig telt nézőtér előtt vívták csatájukat a fáradt versenyzők erőtlenségével, s a végső kicsengés a fesztivál után az volt, hogy hiába várta a színházi mikrokozmosz a „keleti új hajnalt”, Párizs után a színházszertetéről híres Varsó nem hozott semmi újat.

Ilyen méltatásokat olvashattunk a lapokban: „...a nézőtér egy alkalommal sem telt meg”; „...a szünetben a közönség türelmetlenebb része elmenekült”; „...mire a színészek kijöttek meghajolni, már csak egy maroknyi színházrajongó ünnepelte a színészeket...”

Csodák tehát nincsenek. Nincsenek Párizsban, Varsóban, nálunk sem. Tudják ezt például az USA-ban, ahol az ilyen és hasonló rendezvénysorozatok a Manhattan leggazdagabb milliomosa a mellényzsebéből patronálhatná, s mégsem teszi meg a miszter, mert a századi értés más üzletekkel kecsgetteti mindazokat, akik a művészet minden megnyilvánulásában a business édes illatát szagolgták.

Nálunk a város, a község vagy tartomány fedezi a fesztiváli kiadásokat, amelyek nem egy esetben tetemesek és szükségtelenek, olyanok az előadások, hogy a színházi szakember idegsokkos révületben várja a végét, de — persze, természetesen, muszájból — nézni kell a produkciót. Gondolok itt elsősorban a vajdasági színházak hagyományos találkozóira és az évenként ismétlődő, Sterija Játékoknak nevezett, cirkuszt és tűzijátékot sem nélkülöző rendezvényre, amelyen a legtöbb esetben a vendégként meghívott társulat produkálja a legérdemlegetes és elhomályosítja a „győztes” nagyon is vitatható érdemeit.

Megint olyan témát választottam, amely egyenlő az öngyilkossággal, amelyről nyíltan nemigen beszélünk, a téma tabu, s ezt a tabut a legtöbb esetben számokkal, feltételezett eredményekkel takargatjuk és a „puszi, pu-

szí"-val, a „nagyon jó voltál”-lal és a „csak így tovább”-bal. Hol járunk végtére álarokban, ha nem a színházakban? Csak éppen megfedelkezünk arról az apróságról, hogy a farsangozás kiment a divatból.

Késsel a szívünkben élünk. A markolatot mindenki látja.

Nem szívesen beszélünk a gondokról, nem „csókolgatjuk a forró kályhát”, s merjük több esetben azt állítani, amit a közelmúltban egyik ismert és jó hírű belgrádi színésznőnk mondott: „Színházi válság? Ugyan kérem! Koholmány!”

Ugyanakkor tudnunk kell, hogy a fővárosi színházakból szinte egyik napról a másikra kiválnak a színészek, rendezők, akik a filmhez vagy a televízióhoz szerződnek, a fiatalok nem mennek vidékre, többen felveszik a szabad művész státust, egyszóval: színházi válság ez a javából. Várható jelenség, igazolható. Csak éppen nem tagadható, mert aki szemet huny a problémák felett, nos, az a színész, rendező vagy igazgató tökkelütött számár, vagy pedig hazugságokkal kívánja leplezni azt, amiről ő nem tehet, a színészei sem, a darab írója sem. A gazdasági válságot bemozdítjuk, a kultúra válságát nem. Magyarán gondolkozva: a világi válság-hullám előtt tétet kell hajtani, s imádkozunk a jobb napokért, amelyeknek eljövételében csak néha-néha bízni merészkedhetünk.

A nyílt titkokról egyre többen beszélnek: hevesen vitatkoznak, támadnak, védekeznek, érvelnek, mellette és ellene, ítélik, és minden alkalmat megragadnak, hogy rávilágítsanak a legszebbre vagy éppen a legkirívóbb tünetekre, s ezek a tünetek igazukat támasztják alá. A fennállását ünneplő Szabadkai Népszínház rendezvénysorozata is szemeket nyitogatott. Fekete ruhát és estélyit húztunk az ünnep tiszteletére, és dicsérrünk kell azokat, akik ezt a minifesztivált megszervezték, mert műsoránál fogva felért a Sterija Játékokkal, hogy a vajdasági színházak unalmat hintő és rossz előadásokkal kérkedő rendezvényeiről ne is beszéljünk.

Néhány napra egy kis büszkeséggel visszatartottuk magunkban a naeniát, a sirást, és igyekeztünk cáfolni minden elméletet. Én is perelni próbáltam saját magammal, a színházakról alkotott véleményemmel, de jobbára csak a sötétben, a folyosón, egy karosszék mélyében, egyedül — ösztintén.

Miért?

Mert a belénk dőftt kés természetesen a fizikai fájdalommal együtt a lélek sebeit is nyitogatja, tágitja, mert szeretném elmondani mindazt, ami eltaszított vagy éppen visszaláncolt a festett színészek világához, mert alkatilag mégiscsak a színész tudja a legjobban, mikor támolyoghat a siratófalhoz és mikor mondhatja, hogy „szép volt, fiúk”, hiszen mi nem esünk hasra a nagy nevek, a díjazott előadások előtt, a mi mikroszkópunk a vírusokat kutatja, és a díjtalanokat is megtapsoljuk. A munkát vesszük észre, nem pedig a külső mázt; az idők folyamán kialakult hazugságokat elutasítjuk, az unalmat unalomnak nevezzük, a rossz előadást rossz előadásnak, az ügyetlen színházi vezetőket ügyetlen színházi vezetőknek.

Nehéz persze a véleményeket összeegyeztetni.

MENNYIT SZABAD A RENDEZŐNEK?

A Szabadkai Népszínház szerbhorvát társulatának ingalengéseiről sokat olvastunk a múltban. Az együttesnek évek óta nincs házi rendezője, s ez a „fogyatékoság” a legtöbb esetben a szó negatív értelmében üt vissza, hiszen a fővárosból érkező ismert és kevésbé ismert rendezők a provinciában — annak nevezik Szabadkát — igyekeznek valami „újat” és „korszakalkotót” a színpadra állítani. A színháztörténet számon tart olyan színházi embereket, akik a reformokkal kiráncigálták az együtteseket a homályból, de nálunk kevés híresség járja e vidéket. Mindenki, aki jön, jól jött, tárt karokkal várjuk, és feltétlen bizalommal megtapsoljuk az ötleteit, mert hát ugyebár „ez igen”, „ez tud”.

Később kiderül, hogy nem tud, hogy sarlatán, hogy szélhámos, hogy „felvette a nagy pénzt” és odébbállt egy házzal. Utána késő sopánkodnunk, mert — joggal feltehetjük a kérdést — hol voltak a művészeti tanácsok és egyéb öngazgatási szervek akkor, amikor a rendező a feje tetejére állította a színpadot, megnyirbálta a szöveget, éjfélig és tovább kínozta a színészeket? Hajmeresztő kérdések, de egyszer majd erről is szólnunk kell valahol, mert végső esetben — minden ellenkező híreszteléssel perelve — a színház műhely, ahol dolgozni kell és az „érzékeny lelkek” és „mimózák” mítoszával le kell egyszer és mindenkorra számolni.

Ilyen gondolatoktól terhelten néztem Brecht *Kurácsi Mamáját*, annak a Brechtnek a darabját, aki maga is reformátor volt, s most ime lejött hozzánk egy hajós, egy tutajos, aki a nagy mesternél is bátrabb reformokkal óhajtja megszedíteni a szabadkai közvéleményt. Törli a songokat, a szöveg majdnem kétharmadát és átadja a vezető szót a technikának. Az író színházat halottnak nyilvánítja, és a temetkezési vállalat embereinek az öltözékében sétáltatja fel s alá a megszeppent színészeket, akik valószínűleg nem egyszer feltették a kérdést, hogy vajon mit keresnek tulajdonképpen ebben a díszletben, esőben hóban, zenebonában...

Nem lehet útját állni a rendezői önkénynek?

Ez a szétदारabolás tetszett az egyik rokonszenves szabadkai értelmiséginek, s az előadás után tágra meresztett szemmel kommentálta az előadást: „Ilyet még nem láttam! Fenomenális!” — mondta. Csöndösen megjegyeztem, hogy a színházban — igaz — nem látott ehhez hasonlót, egyetértek, de mindezt látta a televízióban, filmen, képzőművészeti szalonban, sok helyütt.

A rendező ellopta az orruk elől a színházat.

Nem bírálom a módszerét, az előadást sem, a hiba nem az ő készülékében van, de mégis felteszem a kérdést: Vajon lehetünk-e nagyobbak — mi aprócskák — a legnagyobbaknál? Valamikor könyveket égettek a tereken, most az írókat pörkölik a színpadokon.

Az autóstopos kilökte a kocsjából a vezetőt.

A VILÁG LEGSZEBB SZERELME

Néhány évvel ezelőtt Londonban jártam, s azzal a tudattal érkeztem a szigetország fővárosába, hogy a színháztörténet legszebb előadásait csakis itt láthatom, hiszen a párizsi betegesen döcögő produkiók el-elriogattak. Nem volt szerencsém látni a Royal Shakespeare Companyt, de a Queen Mary's Gardens szabadtéri színpadán megtekinthettem a Rómeó és Júliát, ismeretlen színészekkel, ismeretlen rendező munkáját. Londonban nyáron is üzemelnek a színházak s szerettem volna eredetiben hallani, látni valamit a világ legszebb, letragikusabb szerelméből.

Sokat láttam, keveset hallottam.

Ezt az előadást a derék angolok a turistáknak szánták, akik meglepően csekély számban lézengtek a hatalmas nézőtéren. A színészek valahogy unot-tan játszottak, s voltak az előadásnak olyan részei, amikor szívesebben figyeltem a szomszédos ZOO-ból átszűrődő „vadállati” hangokra, mert a színpadon „szeliden” beszélgettek a színészek. Ezekben a veronaiakban nem volt gin, nem volt sör, de talán még vér sem. A heti gázsiért dolgoztak.

Láttam Shakespeare-t Londonban. Bár ne láttam volna!

Jól van, az egy profitigényű színház, a turista mégis büszkén verheti a mellét. Ezért azzal a nekifutással vettük számba a lehetőségeket, hogy nálunk a *Rómeó és Júlia* teljesen új köntösben kerül majd ki az alkotóműhelyből. A próbák folyamán a koncepció azonban egyik pillanatról a másikra elvesztette hőfokát és a folyamatosság egyszerre csak megkövesedett, a szöveg lecementesedett, s a díszletek és a kösztümkök érkezével alig törődünk valamicskét a szöveggel. Megmaradtak a szavak, a mondatok, de gondolatainkat a színpadi járás, a fegyverforgatás, a tánc kötötte le.

Rájöttem arra, hogy Shakespeare-nek a *Rómeó és Júliába* öntött szövege unalmas, banális, érdektelen, nem hozza izgalmi állapotba a nézőt, rendezőt, a színészt. A kortárs ezzel a darabjával nem tud kezdeni. Teljesen önálló utakon járni vele? Hogyan? Hiszen a mű Pesten megbukott, nem adják elő Belgrádban, Zágrábban, Párizsban, az amerikaiak a musicalváltozatot nyúzzák, akkor mit adhatunk mi?

Egy szép előadást a jubileum keretében.

Becsapottnak éreztem magamat, mert felfedeztem a szövegben mindazt, amit mások is felfedeztek, ami játszhatatlanná teszi a darabot. Széppé tehető, de a testekbe nehéz életet lehelni.

Most értem csak meg, hogy miért játszották az angolok olyan kedvetlenül a királynő kertjének szabadtéri színpadán. A *Rómeó és Júlia* egy szép aranykoporsó.

Nézzük meg — ennyit megérdemel.

KINCSET ÉRŐ HAZUGSÁG

Napjainkban — a múltat és a jelent leleplező században élünk — a bűvészs bemutatja a mutatványát, megköszöni a tapsokat, s azután elmagyarázza, megmutatja a báméskodóknak, hogy miben van a trükk. Ezért újabb tapsot kap. Nagyobbat, mint az első bemutatkozásnál. Az emberek szeretik, ha őszintén megmondják, hogy „ide figyelj, én nem vagyok földöntúli lény, egy kis ügyeskedés, gyakorlat és te is megteheted...”

Mégis színházi körökben a fehérre rámondjuk, hogy fekete és fordítva Sokáig abban a tévhitben maradunk, hogy a szín valóban a legdurvább árnyalatokban vibrál előttünk, hajlandóak vagyunk inkább aláírni egy orvosi okmányt, miszerint elkapott bennünket a színvakság, semminthogy a fehéret fehérnek a feketét pedig feketének nyilvánítsuk.

Ezért nem jön be másodsorra a taps.

Vannak színházak, amelyek hatalmas becsvágygal indulnak a szemléken, díjvadászatra fegyverkeznek a vezetők: vacsorák, sarokasztali beszélgetések — csúcsteljesítmények, előadás az elitnek, a népnek, mindenkinek.

Főleg és legfőképpen a zsűrinek.

A leglaikusabb színházlátogató is tudja, hogy az Újvidéki Szerb Nép-színház évek óta válságban van. Volt olyan időszak, amikor a színészek felmondás nélkül hagyták el a várost, az előadások színvonala a Duna apadási maximuma alá esett. Az utóbbi években valami mégis megváltozott. Elkötelezett emberek tömörültek a színház köré, akik ügyesen megszervezték a honi kritikusokat, a zsűrik tagjait, s e mesterkedéseknek eredményeként ma kialakult egy olyan vélemény, hogy a színházban minden „jól van, emberek”, az előadások csillognak, ragyognak.

Konzervatív bűvészműtatvány, de meg kell adni, hogy jól csinálják. Mégis *A felfuvalkodott tőkfej* nekem nem mondott semmit, s véleményem róla a teljes elutasításig terjed.

Műtatványosok nevezték el a darabot jó darabnak s az előadást szuperjellegűnek. Még a Sterija Játékok fődíjával is büszkélkedhet. Valahol itt kezdődik a színházi válság egyik gorma formája.

Vehemens túlzás részemről, de fogjuk rá az időjárásra. Vagy talán a stressz okozta? Mindegy. Nem tetszett akkor, nem tetszett most...

SZÖKÉS A HÁTSÓ AJTÓN

„A darab főhőse Gheorghe Gherasim, megyei első titkár, megyefőnök, kipróbált kommunista, aki nemcsak az illegalitás nehéz éveiben állja meg a helyét, hanem a háború utáni újjáépítés és a szocializmus építésének talán még bonyolultabb körülményei között segíti valóságá válni régi álmait...”

Ennyit bevezetéképpen Corneliu Leu A *boldog asszony* című színművéről, amelyet a marosvásárhelyi színészek adtak elő nagy-nagy ügybuzgalommal, szakmai hozzáállással, lelkesen, s mégis ridegen, mereven hatott minden. Talán azért, mert a nézőtér felől ezúttal semmilyen támogatást nem kaptak, sőt az első jelenet után többen a sötétben a kijárat felé lopakodtak. A mondanivaló, amire oly büszke lehet az író, ma nem mond semmit. A szocrealista színház nem termelt ki magának egyetlenegy időálló szindarabot. Ugyanakkor például északi szomszédjaink két világhírű műve — *Macskajáték*, *Tóték* — kilépett ebből a merevítő keretből, s bizonyára éppen ennek az írói fesztelenségnek köszönheti népszerűségét.

A *boldog asszony* esetében a repertoárpolitika válságáról szólhatunk. A szerző szembeállítja az apát a fiával. Semmi új, semmi különös. Az „úr” szót az „elvtárs” váltja fel, s minden a jól ismert recept szerint keveredik a végkifejlésig.

Találón megjegyezhetjük, hogy napjainkban mind szomorúbbak a komédiák és egyre komikusabbak a drámák. Vonatkozik ez a megállapítás A *boldog asszonyra*, mert ebben a darabban a színész és közönsége valóban csak akkor volt boldog, amikor az előadás végén lehullt a függöny.

Mi, a szabadkai színészek egy nagyobb csoportja az első képek után boldogan felsóhajtottunk. Mégis jó ez a világ, vissza a dühvel a társulati üléseken, hiszen mi szavazással elutasíthatjuk az ilyen egyértelműen megfogalmazott „programdarabokat”, amelyek felett nemhogy eljárt az idő, de sohasem időzött el mellettük és velük.

Tisztelet a rendezőnek és a színészeknek, de mínusz egyes Corneliu Leunak. A darab kettős látása — nem tudtam, nevessek-e vagy sírjak — időnként kizavart a nézőtérrel, s ilyenkor mindig az ügyeletes tüzlőtől kellett elhaladnom. Bóbiskolt a derék bácsi. Pedig égett a ház...

ISMERJÜK ÖKET A TELEVÍZIÓBÓL

Osztrovszkij életét adta a színházért. Lázadozott, verekedett, és csak az újabb és újabb kiábrándulások akadályozták meg abban, hogy még több művet alkosson. Megmaradt utána a legjobb, a legértékesebb, s ezek közül egyet, a *Farkasok és bárányok* című vígjátékot hozta el hozzánk a belgrádi Jugoszláv Drámai Színház. Szintén jó ajánlólevelekkel ellátott produkció, de ezúttal nem csaltak a mutatványosok.

Az előadás előtt — szombat este — fiatalok és idősebbek lézengtek a színház előcsarnokában. Beszélgettek. Miről? A szerzőről? A várható élményről? A színházról?

A színészekről, akiket egytől egyig jól ismernek. A tévéből. Az előadás szünetében a fiatalok a lehangosabbak. Jó hangulatban nézik az előadást, és ez visszahatott a színpadra. Az ajtóban a hőgútát siettető melegben dicsérik a színészeket. Csak a színészeket. A műről, a moszkvai vendégrendezőről egy szót sem hallani. Talán ennyit:

— Ez a darab senkinek sem kell...

Milyen fárasztó gyülekezőhely a színház. Beneveznék a vitába, de fáradtan elfordulok, legyintek, és a sarokba húzódok. Miben lehet mégis a színész nagyszerűsége? Micsoda sátáni műhely az, ahol a bukásokat menthetik és minden sikert megkérdőjelezhetnek? Mi történik körülöttünk?

Vállalkoztam a „lehallgató” szerepére. Kihallgattam egy nagyobb csoportot. Egy tekete szemű kislány vitte éppen a szót:

— A televízióban jobban érvényesül az orgánuma...

Mire a farmernadrágos fiú:

— Sokkal magasabbnak hittem. A kamera csal.

Néhány héttel ezelőtt interjút készítettem néhány egyetemistával. Ilyen válaszokat kaptam:

— Miért nem járok színházba? Hát nem vagyok én egy konzervatív parókás öregúr, he!...

— Szeretjük mi a színházat — mondta később a *Farkasok és bárányok* előadása után. — Most megismertem, de ehhez előbb meg kellett ismerni a színészeket, s én a belgrádiakat először a televízióban láttam. Eljöttem őket megnézni „élőben...”

Es mi lesz velünk szabadkaiakkal, akik csak nagy ritkán kerülünk a képernyőre, s akkor sem a legjobb kiadásban? Emlékeztetek a *Viktóriára*.

Megvonja a vállát.

A belgrádiak jöttek, megtapsolták őket, győztek, s mindezt a televíziónak köszönhették, ahol a népszerűség kifutópályáján a jelek szerint jól feltalálták magukat.

A dolgok a visszájára fordultak, s talán jól van ez így...

KIUGRÁS EBBŐL A VILAGBÓL

Senki sem vádolhat lokálpatriotizmussal, amikor az Újvidéki Színház *Play Strindbergjét* feltétel nélkül dicsérem, hiszen — az őszinteség végső határán — azt kell mondanom, hogy irigykedő szemmel néztem Romhányi Ibi, Fejes György és Nagygellért János virtuóz szerepformálását Radovan Dorić ringjében.

Ültem a színpalak mögött, és hallgattam az új színház kísérőszemélyzetének véleményét az előadásról. Fejből tudják a szöveget, együtt mondják a színészekkel, és egy jól elhelyezett poén után immár 27. alkalommal együtt kacagnak a nézőtérrel. Szeretik ezt az előadást, amely alaposan kidolgozott jeleneteivel kitekint a mából és szokatlan ritmusával, meztelen igazával perbe fogja a „nagyokat”. Az én szememben ezt a pert meg is nyeri.

Ilyen darabok műsorra tűzését szorgalmazta annak idején a színház mind ez ideig legnagyobb egyénisége: Dévics Imre. Egy-egy bukás után — mert a bukás szót is ismerte — felcsattant: „Ezt jól elcsináltuk!” A *Play Strindberg* láttán biztosan azt mondta volna: „Ezt jól megcsináltátok!”

A *Play Strindberg* megérdemel egy tanulmányt.

Miből jó? Miért nagy? Miért szép? Mert egyszerűen nagyszerű, mert a színpadon csak a legszükségesebb kellékek jelentkeznek, mert a színészek végig ruhában játszanak, mert egy szál zongora helyettesíti a zenekart, mert...mert olyan, mint ez a ronda élet, olcsón pofoznivalóan parázna és romlott. És ezt adja vissza nekünk a rendező és a színészek.

Tudatosan és gondosan színpadra állított mű, a bemutató óta az öszszecsapások pontosabban hozzák a nézőtérrel a reakciót, a cselekmény meg-lódul, majd megáll.

Minden újabb menet a színház győzelmét hozza.

A történet morális piszoktól terhes, de az előadás felébreszti bennem azt az ifjonti lelkesedést, amely valamikor áthatott, amiért erre a napjainkban izgalommentes pályára sodródtam.

Mert végeredményben a színpadon játék folyik, s mi mégis sok esetben elnémitottuk bennünk a játékkal érkező hangulati élményt. Talán elfásultunk, mert hiszen — azért ne húzogassuk a csengettyűk mindegyikét — az újvidékieknek is csak a *Play Strindberg* jelenti egyelőre mindazt, amiért érdemes volt megteremteni az új színházat, de ebből a produkcióból valóságos erkölcsi tőkét lehet eltenni az elkövetkező nehezebb napokra, hónapokra, évekre...

TÖMJÉN, HÉTRÉTGÖRNYEDÉS, UNALOM

Ranko Marinković *Gloriája* a legjobb hazai dráma. Erről meggyőződhettem akkor, amikor tíz esztendővel ezelőtt a Szabadkai Népszínházban játszottuk. A közönség — pedig előítélettel nézzük a mi termésünket — egyértelműen kedvezően fogadta a százhusz percbe zsurgított templom-darabot. Jó volt, rövid volt, a diákoknak is tetszett.

A zágrábiak levetett saruval tiszteltek a mű előtt. Nagy nevek, monumentális díszlet, hangban visszafogott, majd hirtelen felfokozott játéktípus

jellemezte a vendégjátékokat, amelynek televíziós változatát — két részben — a képműltban élvezhette az ország. Ezúttal is eljöttek mindazok, akik látták a képernyőn a színészeket, eljöttek, hogy a szabadkai színpadon szívják magukba az élményt, az ügyes mesterkedéssel becsempészett tömjént.

Ha a megfigyelőképeségem szeizmográfja nem csal, akkor egy szomorú igazságot közölhetek: a közönség szörnyen unta a drámát, amely pontosan 19.30-kor kezdődött és 23 órakor ért véget. Nagymise a nagytemplomban — virágvasárnapján.

A játék tulajdonképpen nem nélkülözött semmit. Jók voltak a színészek, az oszlopos díszlet sem keltett zavart, érdekes a darab meseje — mindenki ismerte —, s mégis a fullasztó melegben bágyadtan, pilledten figyeltük a cselekményt. A mai közönségünk — főleg a fiatalok — a század ritmusával együtt nevelkedik s unja — követ sem dobhatunk ezért rá — a „nagy” és „hatásos” színészi kijátszásokat, a régi nagyok bravúrijait, ami leginkább abban nyilvánul meg, hogy a színész sokat mondó hallgatással a színpad egyik sarkából átmegy a másikba, s hol vékony, hol pedig vastag hangon dübörgi el a szöveget.

A mai néző tudja, hogy mit kell a papnak tennie ahhoz, hogy bele ne dilisedjen a kalandjába. Megmondta annak idején egy diák, aki — amikor a második részben én Gloria — Romhányi Ibi körül nyögdecselem, és isten haragjától rettegve nem merem megcsókolni, nem merem a kezéhez nyúlni — hirtelen felszólt a színpadra: „Kapt el és...” És megmondta izes magyar nyelven, hogy mit csináljak vele. Hát így fogadja a ma nézője Marinkovič elkizését. Mégis ez egy kitűnő darab, de ettől a kitágított formától a leg-összintébb hívó is elszédül és úgy kell fellocsolni a cirkuszi jelenet végén.

A Brecht-bemutatóról ismert szabadkai értelmiségivel ezúttal is találkoztam. Mélységes unalommal taglalta a drámát. Sem akkor, sem pedig most nem adhattam neki igazat.

Az igazság valahol a középúton van. Egy lépés hátra, egyet előre.

A CSATA VÉGÉN MINDENKI ÉLETBEN MARAD

A magyar színházakban manapság sokat kísérleteznek: jól, rosszul, de megmozdult valami. Többen Kazimir-cirkuszára szavaznak, de többen vannak azok, akik Major Tamás próbálkozásaira esküdnek. A vidéki rendezők amolyan „rendetlen” előadásokkal vonják magukra a figyelmet, s előfordul, hogy a főváros ünnepelt sztárjai egy-egy kísérlet kedvéért lerándulnak a vidékre, ahol mást lehet csinálni, valami újat, izgalmasabbat.

Csak sajnálhatjuk, hogy a szegediek próbálkozása csekély eredménnyel járt, mert *A lobositzai csata* tisztátlan valami, amiről hálátlan feladat bírálatot mondani. Szilaj és száguldó komikum helyett — Hacks biztosan így képzelte el — kaptunk egy olyan színpadképet, amelybe a kisharangtól a nagyharangig minden belefért. Talán tőlünk csejték el a szabadalmat, mert volt Szabadkán is néhány olyan vívmány, amelyben a kelléktár minden falát, ágyúját, lábasát felsorakoztatták. Gondoljunk a Brecht-bemutatóra vagy az *Imbroszi boszorkányra*.

Gyáva előadás volt *A lobositzai csata*.

Ilyen esetekben nem vádolható a rendező, a színész. Vannak hagyományok, kis- és nagyvárosi ízlések, és köztudott, hogy a magyar színházak mindig és minden pillanatban nemcsak szolgálták, hanem hűséggel kiszolgálták a közönséget. A filmesek robbantottak, de meg is kapták a magukét, mert amerre fordulunk, a nagyközönség szidja Jancsót, Fábrit és a többieket, akik pedig világhírnevet szereztek a magyar filmművészetnek. A színháziakkal nehezebben megy a dolog, mert azért Major és Kazimir kísérlete sem nevezhető forradalminak, kullognak a divatok mögött, de mégis feltették a szuronyt, ahogyan félig kihúzták a hüvelyükből a kardokat a szegediek is, de a pástra természetesen bátrabban kell kiállni, hiszen a sportban, akárcsak a színházban, bátor és merész vívókra vár az izgalomra éhes közönség. Mindenesetre a kihívás megtörtént, várjuk a folytatást. Hadüzenet után nem a béke galamjai következnek...

HARAG GYÖRGY HARAGSZIK

Harag György a marosvásárhelyi gárdával világosan tudtunkra adta, hogy haragszik Barta Lajosra és az ő *Szerelem* című színdarabjára, haragszik arra a világra, amely a nagy érzelmek ürügyén eltakarja, elhazudja a valós életet, s virágokat csalna a nemi szervek helyére. Harag György rehabilitálta az erdélyieket, s megmutatta, hogy színház az bizony a javából, színészek dolgoznak ott, olyan színészek, akikkel vétek *A boldog asszonyt* játszani.

Harag György régi ismerősünk. Több előadást rendezett Szabadkán. Többek között a *Tigris a garázsban*, s ez az előadás felfedeztette velünk a musicalt. A többről nem sok jót mondhatunk, hiszen a szövegek könyvek szürkeségét nem minden esetben lehet friss színekkel gazdagítani. Harag György haragja ezért Barta Lajosra zúdult, s ahogyan mondani szokás, kegyetlenül „kibelezte” azt a letűnt kort, amelyet oly gyakran visszasírunk, mert ugyebár „hol van az a nyár...”

Mitől izgalmas a Harag-féle rendezés? Miért jók nála a színészek? Ha egybegyűjteném azokat a rendezőket, akikkel eddig együtt dolgoztunk, kevés olyan alkotót vehetnénk számba, mint amilyen Harag György, aki minden alkalmat megragadott arra, hogy betérjen a könyvesboltokba, megnézze mozi-jainkban az amerikai filmeket, leüljön a tévé elé, hogy sokat utazzon, sokat tapasztaljon, hogy kiránduljon a hétköznapiságból, hogy ne törődjön azzal, ami jellemzője a provinciának. Világi méretekben gondolkodik, s ez természetesen visszasugárzik színészeire és közvetve az előadásokra.

Szemrehányással illetjük azokat az embereket, akik legyintenek helyi problémáinkra és nem vesznek tudomást arról, hogy ki kivel és miért, meg hogyan, mikor. Pedig hát...

Harag György a hivatás megszállottja, okos és művelt megszállottja. Nyitott szemmel és füllel járja a nagyvilágot — most éppen New Yorkban tartózkodik —, és megmutat nekünk valamit, amit csak ő lát.

Egyszerű módszer?

Tessék utánozni, kopírozni. Mindenki vastapssal fogadja majd a kísérletet. Csak tessék, tessék, nyitva van az aranykapu mindenki előtt!...

... ÉS A BALLADA VÉGÉN?

A *Traviata* volt a ráadás. Telt ház előtt.

Végezetül elmondhatjuk, hogy a fesztivál sok dicsérettel és érdemmel. Helyenként megnemesített és átlényegített mindent, amit a színházművészetről tudtunk, de az én ítéletképességem szubjektív, s mégis azt kell mondanom, hogy ezekkel a véleményekkel nem vagyok egyedül.

Most a mulandóságba vonul a fesztivál.

Írnyezetek ütköztek össze és nehezítik a tisztánlátást. A jó mellett szerepet kapott a rossz, a korszerű mellett az ősrégi: unalom, fűtöttség, de vastaps mindenkinek — kivétel nélkül. Talán azért, mert a jubileum jellege csak kegyeletet érdemel, s senki sem vállalkozik szívesen az ünneprontó szerepére. Ez az írás sem vonja kétségbe azokat az erőfeszítéseket, amelyek talán nem minden esetben hozták a legjobbat, de hiszen a hitvallás szerteágazó, s mindenki hangoztathatja a maga igazát.

Mégis a fesztivál több kérdésre adott érdemleges választ, olyan válaszokat, amelyek nem egy esetben tollhegyen maradnak, bent rekednek bennünk, mint valami titkok...

Maradjanak meg azoknak.